

Emil Horoch

Grupa kierownicza Obozu Zjednoczenia Narodowego na Lubelszczyźnie

---

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia 5455,
433-437

1999/2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

EMIL HOROCH

*Grupa kierownicza Obozu Zjednoczenia Narodowego
na Lubelszczyźnie*

Groupe de dirigeants du Camp d'Unité Nationale dans la région de Lublin

W 1937 roku powstała nowa partia polityczna obozu sanacyjnego — Obóz Zjednoczenia Narodowego (OZN). Zastąpiła rozwiązany w październiku 1935 roku BBWR. Fakt ten stanowił odzwierciedlenie zmian, jakie nastąpiły w sanacji po śmierci J. Piłsudskiego, upadku Walerego Sławka i zdecydowanym wzroście w grupie rządzącej autorytetu Edwarda Rydza-Śmigłego. Oznaczał zwycięstwo tendencji totalitarnych w obozie sanacyjnym. Deklaracja ideowo-polityczna OZN została zaprezentowana w radiu dnia 21 lutego o godz. 17³⁰ przez płk. Adama Koca. W programie eksponowano rolę armii i konstytucji kwietniowej jako podstawy „ładu i porządku w kraju”, antykomunizm, klerykałizm oraz kult Piłsudskiego. W działalności partii pojawiły się również tendencje nacjonalistyczne.¹

OZN nie spotkał się jednak z poparciem całego obozu sanacyjnego. Został zbojkotowany przez tzw. lewicę sanacyjną. Poparły ją grupy, które wcześniej znajdowały się w szeregach BBWR. Próby rozszerzenia bazy społecznej partii przez przyciągnięcie narodowców i ludowców zakończyły się fiaskiem. Podstawową grupą w systemie organizacyjnym pozostali przedstawiciele ad-

---

¹ Na temat okoliczności powstania OZN piszą m.in.: T. Jędruszczak (*Piłsudzczycy bez Piłsudskiego*, Warszawa 1964) i J. Majchrowski (*Silni — Zwarci — Gotowi. Myśl polityczna OZN*, Warszawa 1985).

ministracji państwowej i samorządowej, którzy byli główną częścią obozu sanacyjnego w latach wcześniejszych.

Poparcia udzielili ponadto członkowie organizacji kombatanckich związanych z obozem rządzącym, przedstawiciele środowisk przemysłowców i ziemian oraz duchowieństwa różnych wyznań.

Przewaga grupy kombatanckiej, związanej wcześniej z BBWR, była wyraźna w środowiskach, które bezpośrednio po likwidacji Bloku podjęły działania zmierzające do powołania nowego prorządowego ugrupowania w województwie lubelskim. W Lublinie przy tygodniku „Życie Lubelskie” powstał „zespół osób rekrutujących się ze sfer kombatanckich i społecznych”, który starał się stworzyć swoisty ośrodek „ideowo-społeczny obozu pomajowego”.²

W jego skład weszli m.in.: B. Lelek, B. Liszkowski, J. Mazurkiewicz, P. Paroll, J. Strawiński, W. Drożdż, M. Machnicki, J. Falandysz i A. Prokopiak. Reprezentowali oni następujące organizacje: Związek Legionistów Polskich, Związek Peowiaków, Federację Polskich Związków Obrońców Ojczyzny, Związek Kaniowczyków i Żeligowszczyków, Związek Seniorów Organizacji Młodzieży Niepodległościowej i Związek Polskiej Młodzieży Demokratycznej.³

Podobną inicjatywę podjęła Grupa Parlamentarna Działaczy Społecznych, w której pracach uczestniczył senator F. K. Lechnicki (b. przewodniczący Rady Wojewódzkiej BBWR w Lublinie) i poseł — Władysław Szczypa.⁴

W pierwszym roku działalności OZN formalny akces do niego wyraziły następujące organizacje i ugrupowania polityczne: Związek Młodych Narodowców, Narodowe Chrześcijańskie Zjednoczenie Pracy, Chłopskie Stronnictwo Rolnicze, Stowarzyszenie Robotników Chrześcijańskich, Zjednoczenie Zawodowe Polskie, Centralne Zrzeszenie Klasowych Związków Zawodowych, Federacja Polskich Związków Obrońców Ojczyzny, Związek Strzelecki, Związek Harcerstwa Polskiego oraz organizacje kupców, rzemieślników i kobiet.⁵

Podstawowa grupa działaczy OZN w województwie lubelskim reprezentowała następujące organizacje: Federację Polskich Związków Obrońców Ojczyzny (Związek Legionistów, Związek Byłych Członków POW, Związek Oficerów Rezerwy, Związek Podoficerów Rezerwy, Stowarzyszenie Rezerwistów i Byłych Wojskowych, Legię Inwalidzką Wojska Polskiego, Związek Kaniowczyków i Żeligowszczyków), Związek Strzelecki, Związek Inwalidów RP,

² Archiwum Państwowe w Lublinie (APL), Urząd Wojewódzki Lubelski (UWL) Wydział Społeczno-Polityczny (WSP), s. 177.

³ APL, UWL WSP, s. 149, 191.

⁴ APL, UWL WSP, s. 180, 127.

⁵ J. Holzer, *Mozaika polityczna II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1974, s. 330.

Rodzinę Wojskową, Urzędniczą i Policyjną, Towarzystwo Organizacji i Kółek Rolniczych, Ligę Obrony Przeciwlotniczej i Przeciwgazowej, Stowarzyszenie Ochotniczych Straży Pożarnych, Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet, Związek Obrońców Kresów Zachodnich, Związek Osadników, Zjednoczenie Polskich Związków Zawodowych, Związek Zawodowy Pracowników Dróg Kołowych RP, Związek Urzędników Skarbowych, Związek Urzędników Kolejowych, Ligę Morską i Kolonialną, Związek Pracowników Samorządu Terytorialnego, członków Rad Gminnych, Wydziałów Powiatowych, Rad Miejskich, Związki Rzemieślników, Legion Młodych, Polską Partię Socjalistyczną d. Frakcja Rewolucyjna, Związek Młodej Polski, związki grupujące nauczycieli, Organizację Syjonistyczną, Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe „Tarbut”.⁶

Ten wykaz potwierdza tezę, że nową partię obozu sanacyjnego tworzyli na Lubelszczyźnie przedstawiciele środowisk kombatanckich, administracji państwowej i samorządowej, organizacji zależnych od środków finansowych pochodzących od czynników rządowych, środowiska nauczycielskiego i przychylnych rządowi ugrupowań mniejszości żydowskiej.

Liczba organizacji zgłaszających akces do OZN może stwarzać wrażenie masowego poparcia dla nowej partii. Należy jednak podkreślić, że do OZN zgłaszały się niemal wyłącznie władze centralne, wojewódzkie i powiatowe różnych organizacji bez konsultowania się ze swoimi członkami, których opinia nie zawsze była zgodna z kierownictwem. Niektóre organizacje często poprzestawały na zgłaszaniu się do OZN, nigdy nie podejmując dalszych działań organizacyjnych.⁷

Obraz społeczno-zawodowy grupy kierowniczej OZN w województwie możemy prześledzić na podstawie materiałów przedstawiających skład władz okręgowych i obwodowych działających w powiatach.

Według informacji władz wojewódzkich, w powstałym w marcu 1937 roku Tymczasowym Zarządzie Wojewódzkim OZN w Lublinie dominowała grupa byłych legionistów i peowiaków. Funkcję prezesa objął dr W. Drózdź, wiceprezesów — prof. KUL W. Krzyżanowski i kupiec W. Radzymiński, sekretarza C. Ptasiński — dyrektor Izby Rzemieślniczej, skarbnika W. Krzewski — działacz Związku Peowiaków. Członkami zarządu zostali — dr M. Biernacki — lekarz, J. Janusz — naczelnik Urzędu Skarbowego w Lublinie, prez. koła POW, B. Liszkowski — prezydent m. Lublina i M. Piasecki — wiceprezes Zarządu Okręgowego Związku Legionistów.⁸ Z kolei w materiałach

⁶ APL, UWL WSP, 182, s. 55–56, 148.

⁷ Jędruszczak, *op. cit.*, s. 140.

⁸ APL, UWL WSP, 182, s. 55.

przedstawiających skład władz powiatowych OZN (Biała Podlaska, Biłgoraj i Krasnystaw) na wiosnę 1937 roku mamy odnotowane następujące grupy zawodowe⁹: rzemieślnicy — 7, nauczyciele — 6, urzędnicy — 3, notariusze — 2, lekarze — 2, działacz społeczny — 1, kupiec — 1, adwokat — 1, aptekarz — 1, urzędnik samorządowy — 1, właściciel młyna — 1, rolnik — 1.

W styczniu 1938 roku rozpoczęły się zjazdy powiatowe OZN, na których zostały wyłonione rady powiatowe. Zachowały się dane przedstawiające skład społeczno-zawodowy zaledwie trzech rad powiatowych — Biała Podlaska, Sokółów i Węgrów. Był on następujący: rolnicy — 13, urzędnicy — 5, nauczyciele — 5, rzemieślnicy — 4, działacze społeczni — 2, urzędnicy samorządowi — 2, notariusz — 1, kupiec — 1, lekarz — 1, ziemianin — 1.¹⁰

W lutym 1938 roku powołano nowy skład osobowy Zarządu Okręgowego i Rady Okręgowej OZN. Przewodniczącym został Felicjan Kajetan Lechnicki, były działacz BBWR, a w tym czasie prezes Lubelskiej Izby Rolniczej. W skład prezydium Zarządu Okręgu weszli przedstawiciele następujących grup zawodowych: pracownik naukowy (KUL), nauczyciel, poseł, adwokat. Do Rady Okręgowej weszło trzech rolników, trzech adwokatów, dwóch urzędników, dwóch działaczy społecznych, pracownik naukowy, lekarz, rzemieślnik, nauczyciel, aptekarz, kupiec, ziemianin, kombatan (prezes Związku Legionistów).¹¹

W lipcu 1938 roku doszło do kolejnych zmian personalnych w kierownictwie Okręgu Lubelskiego OZN. Przewodniczącym Prezydium Okręgu w dalszym ciągu był senator F. K. Lechnicki. Wiceprzewodniczącymi pozostali: Ludwik Grabowski, prof. Witold Krzyżanowski i poseł Antoni Kociuba. Sekretarzem został adwokat Józef Mazurkiewicz, przewodniczącym okręgu miejskiego dr Wacław Drożdż z Lublina, a wiejskiego wiceprzewodniczący prezydium W. Kociuba z Krasnegostawu. Powołano również przewodniczących obwodów (organizacje powiatowe i miejskie) Okręgu Lubelskiego OZN. Zostali nimi: Władysław Weisobrod (Biała Podlaska), Ferdynand Kondysar (Biłgoraj), Janusz Mostowski (Chełm), Jan Zalewski (Garwolin), Mirosław Toporowski (Hrubieszów), Julian Pyz (Janów Lubelski), Tadeusz Fleszyński (Krasnystaw), Stefan Tatarczak (Lubartów), Andrzej Koter (Lublin powiat), Stanisław Rachwał (Lublin miasto), Tadeusz Szenejko (Łuków), Stanisław Kudelski (Puławy), Stanisław Chłapowski (Radzyń), Piotr Szumowski (Siedlce powiat), Ignacy Wojewódzki (Siedlce miasto), Marian Staniszewski (Sokołów), Adam Kroebl (Toma-

⁹ APL, UWL WSP, s. 163–164.

¹⁰ APL, UWL WSP, s. 104–105.

¹¹ APL, UWL WSP, 183, s. 23, 25.

szów), Jan Kuta (Węgrów), Szymon Pyszko (Włodawa), Stefan Bauer (Zamość).¹²

Wśród przewodniczących obwodów Okręgu Lubelskiego OZN znajdowali się¹³: trzech rolnicy, dwaj burmistrzowie, dwaj dyrektorzy szkół, dyrektor banku rolnego, dwaj inżynierowie, notariusz, ziemianin oraz sześciu posłów. Brak danych z dwóch obwodów.

Z fragmentarycznych danych pochodzących z okresu powstawania OZN w województwie lubelskim wyłania się następujący obraz grupy kierowniczej. W jej skład wchodził przeważnie przedstawiciele środowiska urzędniczego (miejskiego lub wiejskiego), związanego z państwem bądź z organizacjami społecznymi lub samorządowymi, zależnymi od państwa. Dominację grupy urzędniczej wśród aktywistów OZN podkreśla T. Jędruszczak. Według niego, na 382 osoby wchodzące w skład działaczy OZN, było aż 96 urzędników i 91 działaczy społecznych różnych organizacji.¹⁴ Założycielami OZN w powiatach Lubelszczyzny byli pracownicy oświaty — dyrektorzy szkół i nauczyciele. Specyfika województwa lubelskiego jako rolniczego powodowała, że w grupie kierowniczej OZN znalazła się liczna grupa rolników i pojedynczy przedstawiciele ziemiaństwa. Członek grupy kierowniczej OZN był często działaczem organizacji kombatanckich (np. legionowej i powoiackiej, wojskowym w stanie spoczynku). Nieliczni byli członkami pro-sanacyjnych związków zawodowych i PPS d. Frakcji Rewolucyjnej. Działacz OZN kierował się przede wszystkim uznaniem dla respektowania zasług J. Piłsudskiego, dominującej roli nowego wodza naczelnego E. Rydza-Śmigłego i obozu sanacyjnego w strukturach władzy państwowej.

---

¹² Centralne Archiwum Wojskowe, Dowództwo Okręgu Korpusu II (CAW, DOK II), 371.2.173.

¹³ CAW, DOK II.

¹⁴ Jędruszczak, *op. cit.*, s. 186–187.